

Pół wieku badań i leczenia raka piersi u kobiet — bibliografia obrazująca doświadczenia własne

Andrzej Kułakowski

Jednym z głównych problemów badawczych w mojej pracy w Instytucie Onkologii w Warszawie w latach 1953–2000 był rak piersi u kobiet. Pionierem w tej dziedzinie był w Polsce Tadeusz Koszarowski, który już w 1947 r. opublikował w *Polskim Tygodniku Lekarskim* pracę „O rozpoznawaniu i leczeniu raka sutka u kobiet”, a w 1950 roku w *Nowotworach* — „Postępowanie chirurga w raku sutka i wyniki na podstawie chorych Instytutu Radowego w Warszawie”. W tych latach również Leon Manteuffel i Witold Rudowski ogłosili prace na temat raka sutka.

Stworzony przez Tadeusza Koszarowskiego w 1953 roku Oddział (a potem Klinika) Chirurgii Onkologicznej był wówczas w Polsce pierwszym ośrodkiem, który tworzył standardy krajowe postępowania w tej dziedzinie.

W ciągu 50 lat pracy ukazało się 114 publikacji dotyczących raka piersi, których autorami byli pracownicy chirurgii i innych klinik i zakładów Instytutu Onkologii w Warszawie przy ul. Wawelskiej 15.

Spis tych prac znajduje się w *Bibliografii pracowników Kliniki Chirurgii Onkologicznej 1947–1988*, opracowanej przez Edwarda Towpika i wydanej w Instytucie Onkologii (ryc. 1).

Spis i kolejność tych publikacji dobrze obrazuje badania nad rakiem piersi u kobiet. Rozpoczynaliśmy od oceny wyników operacji Halsteda, roli węzłów chłonnych pachy i przymostkowych, hormonoterapii polegającej na usunięciu źródła estrogenów — owariektomii i adrenalectomii. Później, w latach sześćdziesiątych zeszłego wieku, rozwinęła się chemioterapia — CMF i inne leki, leczenie oszczędzające piersi, rehabilitacja i metody rekonstrukcji piersi, badania genetyczne i molekularne, prowadzące do indywidualizacji leczenia.

Sądzę, że 35 publikacji, w których brałem udział, dobrze ilustruje historię i kierunki badań w Polsce, a nie ma ich w Internecie.

W 1994 roku rozpoczęła na Ursynowie pracę Klinika Nowotworów Piersi, której kierownikiem został Tadeusz Pieńkowski. Jest to pierwsza w Polsce klinika narządowa, gdzie badane są kobiety chore na raka piersi, wyprzedzająca tak obecnie preferowane „Breast-Units”.

Zgromadzony w Klinice ogromny materiał kliniczny i badawczy obejmuje szereg publikacji, które przy obecnych środkach przekazu dostępne są na całym świecie.

1. Koszarowski T, Kułakowski A: Usuwanie przymostkowych węzłów chłonnych w doszczętnej operacji raka sutka. *Polski Tygodnik Lekarski* 1956; 11: 1299.
2. Koszarowski T, Kułakowski A: Próby polepszenia wyników leczenia raka sutka przez usunięcie węzłów chłonnych przymostkowych. *Postępy Chirurgii* 1957; 4: 113.
3. Koszarowski T, Kułakowski A: Uwagi o usuwaniu przymostkowych węzłów chłonnych w doszczętnym operowaniu raka sutka (60 chorych). *Polski Przegląd. Chirurgiczny* 1958; 30: 549.
4. Koszarowski T, Kułakowski A: Zamieszczenia po udaleniu retrosternalnych limfatycznych uzłow pri radikalnoj operacji raka moločnojj zelezy. *Voprosy Onkologii* 1959; 520.
5. Górski C, Kułakowski A: Chirurgiczne usunięcie nadnerczy w leczeniu raka sutka u kobiet. *Nowotwory* 1961; 11: 157.
6. Koszarowski T, Górski C, Kułakowski A: Obustronne wycięcie nadnerczy w leczeniu raka sutka u kobiet. Streszczenie referatów XLI Zjazdu Towarzystwa Chirurgów Polskich w Gdańsku, Gdańsk 1962: 63.
7. Koszarowski T, Górski C, Kułakowski A: Adrenalectomy and cortisone therapy in breast cancer. *Acta-Unio Internationalis Contra Cancrum*, 1962.

Artykuł w wersji pierwotnej:

Kułakowski A. Half a century of women's breast cancer study and treatment. A personal biographical journey. *NOWOTWORY J Oncol* 2017; 67: 385–387.

Należy cytować wersję pierwotną.

Rycina 1. Bibliografia pracowników Kliniki Chirurgii Onkologicznej 1947–1988 pod redakcją Edwarda Towpika, Warszawa, Centrum Onkologii — Instytut, 1989

8. Górski C, Kułakowski A: Uwagi o prowadzeniu chorych po obustronnym wycięciu nadnerczy. *Polski Tygodnik Lekarski* 1963; 18: 985.
9. Koszarowski T, Górski C, Kułakowski A: Obustronne wycięcie nadnerczy w leczeniu raka sutka u kobiet. *Polski Przegląd Chirurgiczny* 1963; 35: 1000.
10. Koszarowski T, Kułakowski A: Les problemes du curage parasternal dans le traitement du cancer du sein. *Acta-Unio Internationalis Contra Cancrum* 1963; 19: 1570.
11. Koszarowski T, Klein A, Kołodziejski T, Kułakowski A: Badania możliwości zupełnego wyleczenia raka sutka w zależności od stosowanego sposobu operacji. *Polski Tygodnik Lekarski* 1968; 23: 938.
12. Kułakowski A, Werner-Brzezińska H, Kołodziejski T, Nowacki M: Badanie skuteczności operacji Patey'a w leczeniu raka sutka u kobiet. Ocena częstości występowania wznów miejscowych. *Polski Tygodnik Lekarski* 1974; 29: 1457.
13. Mika K, Kułakowski A, Kołodziejski T, Nowacki M, Werner-Brzezińska H: Wpływ operacji sutka sposobem Patey'a na sprawność kończyny górnej. *Nowotwory* 1975; 25: 303.
14. Kułakowski A, Werner-Brzezińska H, Dziadek T, Gajowniczek W: Występowanie obrzęku ramienia w zależności od sposobu leczenia raka sutka. *Nowotwory* 1976; 26: 55.
15. Kułakowski A, Mika K: Kryteria ustalenia sprawności kończyny górnej po mastektomii i radioterapii z powodu raka sutka. *Polski Tygodnik Lekarski* 1979; 34: 1241.
16. Kułakowski A: Problem rekonstrukcji sutka po mastektomii z powodu raka. *Polski Tygodnik Lekarski* 1983; 38: 709.
17. Kułakowski A: Obustronny rak sutka. LI Zjazd Naukowy Towarzystwa Chirurgów Polskich, 19–21 września, 1983: 146–147.
18. Kułakowski A: Odtwarzanie sutka po mastektomii. *jw. str.* 147.
19. Kułakowski A, Mika K: Przydatność obiektywnego określenia sprawności kończyny górnej dla oceny wyników rehabilitacji po mastektomii. *Nowotwory* 1983; 33: 341–346.
20. Kułakowski A: Samodzielne badanie piersi w wykrywaniu raka sutka. *jw. str.* 148–152.
21. Kułakowski A: Chirurgiczne metody leczenia raka sutka. XVI Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Onkologicznego, Kraków 1986: 40.
22. Kułakowski A: Subcutaneous mastectomy with endoprosthesis reconstruction for dysplastic diseases of the breast. XIV International Cancer Congress, Budapest 1986, abstracts, Karger & Akademiai Kiado, Budapest 1986; I: 284.

23. Kułakowski A, Nagadowska M: Ocena możliwości trwałego wyleczenia chorych na raka sutka bez przerzutów do węzłów chłonnych. *Nowotwory* 1987; 37: 160–165.
24. Kułakowski A, Luboiński G, Nagadowska M: Uszypułowany płat sieci większej w zabiegach odtwórczych po leczeniu nowotworów. *Nowotwory* 1988; 38: 180–186.
25. Kułakowski A: Współczesne metody wykrywania, rozpoznawania i leczenia raka sutka u kobiet. *Problemy Lekarskie* 1988; 27: 553–560.
26. Żuławski M, Kułakowski A, Nagadowska M: Ocena skuteczności chemioterapii uzupełniającej CMF w leczeniu niezaawansowanego raka sutka u chorych z niekorzystnymi czynnikami rokowniczymi. Postępy w przed- i pooperacyjnej chemioterapii nowotworów. Materiały VII Konferencji Naukowo-Szkoleniowej Sekcji Chirurgii Onkologicznej Towarzystwa Chirurgów Polskich. Red. Kułakowski A, Ruka W. Centrum Onkologii — Instytut, Warszawa, 1990: 72.
27. Kułakowski A: Rak sutka u kobiet. *Polski Przegląd Chirurgiczny* 1991; 63: 189–192.
28. Nagadowska M, Kułakowski A: Breast cancer in elderly women: characteristics of the disease. *European Journal of Surgical Oncology* 1991; 17: 609–614.
29. Żuławski M, Nagadowska M, Kułakowski A: Pooperacyjna chemioterapia uzupełniająca u chorych na nie-
zaawansowanego raka sutka z niekorzystnymi czynnikami rokowniczymi. *Polski Przegląd Chirurgiczny* 1991; 63: 207–212.
30. Żuławski M, Nagadowska M, Kułakowski A: Pooperacyjna chemioterapia uzupełniająca u chorych na zaawansowanego raka sutka z niekorzystnymi czynnikami rokowniczymi – badania prospektywne w Instytucie Onkologii. Symposium „Rak sutka...”. *Polski Przegląd Chirurgiczny* 1991: 36.
31. Horton J. B, Kułakowski A: Partnership programs in Poland. *Cancer Detection and Prevention* 1993; 17: 545–549.
32. Kułakowski A: Kierunki rozwoju i współczesne możliwości leczenia raka sutka (wykład dedykowany prof. T. Koszarowskiemu). *Nowotwory* 1994; 44 Suplement 2: 5–9.
33. Kułakowski A, Pieńkowski T: Breast cancer — the past, the present and the perspectives for the future. *Nowotwory* 2000; 50, Suplement 2: 8–14.
34. Kułakowski A: The history of development of breast cancer surgery. *Przegląd Lekarski* 2000; 57 Suplement 5: 110–112.
35. Kułakowski A: *Znaczenie układu chłonnego przymostkowego w patologii i leczeniu raka sutka u kobiet*. Praca habilitacyjna. Warszawa, 1969.

prof. dr hab. n. med. Andrzej Kułakowski